

Troia Tarihi Milli Parkı'nda Süregelen Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri

Erdem Salcan

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Z. Hale Tokay

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Giriş

2017 yılı itibariyle, ülkemizde toplam 8.286.143.15 dekar büyüklüğündeki bir alanı kapsayan 40 adet milli park¹ bulunmaktadır (URL 1). Bu milli parklar arasında yer alan TTMP, Ülkemizin evrensel boyutta en çok bilinen kültür coğrafyalarından biridir. Rönesans'ın etkileri ile birlikte, antik dünyaya olan ilginin artmış- tır. Bununla birlikte, Batılı toplumların Homeros'un İlyada Destanı'nda anlattığı bu tarihsel coğrafyaya olan ilgileri ve bu ilgi doğrultusunda yürütülen bilimsel ve sanatsal süreçler Troia'nın tanınırlığını sağlamıştır (Cook 1973, 45).

Troia Savaşı ile I. Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi'ne ait pek çok çatışmaya sahne olmuş olması yanında tarihsel süreç içerisinde bu bölgede süregelen olan pek çok uygarlığa ait izler barındırması, TTMP'nın tarihsel ve kültürel kimliğini belirlemektedir. Bunun yanında, bölgede bulunan ve koruma altına alınmış olan çok sayıdaki doğal miras örneği, TTMP'nın kültürel kimliğine katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde TTMP olarak adlandırılan alanın sınırları, T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar Dairesi bünyesinde Türk ve Amerikalı uzmanlar tarafından hazırlanmış olan 1971 tarihli TTMP Uzun Devreli Gelişme Planı ile belirlenmiştir²

(Özkan 2007,22 - 23). Söz edilen planda milli park olarak belirlenen 13.350 ha büyüklüğündeki alanın yasal ve yönetsel anlamda milli park statüsüne kavuşması yaklaşık 25 yıl sonra, T.C. Bakanlar Kurulu'nun 30.09.1996 tarih ve 96/8676 sayılı kararıyla gerçekleşmiştir (Harita 1). TTMP'nın korunması açısından bir diğer önemli gelişme, Troia Örenyeri'nin Dünya Miras Komisyonu'nun 02.12.1998 tarihinde aldığı karar ve 849 sıra numarası ile UNESCO - Dünya Miras Listesi'nde yer verilmesidir (URL 2). Bu karar, Troia Örenyeri'nde ve çevresinde yürütülmesi öngörülen koruma ve planlama süreçlerinin yerel boyuttan alınarak evrensel boyuta taşınması açısından oldukça önemli bir gelişmedir.

Çalışma kapsamında, TTMP ve yakın çevresi ile ilgili detaylı bir arşiv incelemesi ve alan çalışması yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda, TTMP'nın Troia Örenyeri dışında kalan kısmının Troia Örenyeri'ni kuşatan bir koruma alanı olarak ele alındığı belirlenmiştir³. Bu durumun, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan diğer korunan öge örneklerinin koruma ve planlama açısından gerekli ilgiden yoksun kalarak ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarının başlıca nedeni olduğu değerlendirilmiştir (Salcan 2017,1).

Öz

Milli Parklar, tüm Dünya'da ve Ülkemizde yürütülen koruma ve planlama süreçleri açısından öncelikli alanlardır. Bu kapsamda Troia Tarihi Milli Parkı⁴, Ülkemiz sınırları içinde yer alan ve evrensel boyutta tanınırlığı olan kültür coğrafyalarından biridir. TTMP ve yakın çevresi, birbirleriyle kavramsal boyutta yakın ve karmaşık ilişkileri olan pek çok taşınmaz kültür ve tabiat varlığına ev sahipliği yapmaktadır. Çalışma bütününde, TTMP'nın koruma açısından güncel durumu, içindeki ve yakın çevresindeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bir bütün halinde ele alınmıştır. TTMP içinde ve yakın çevresinde yürütülmüş olan koruma ve planlama çalışmalarının Troia Örenyeri üzerinde yoğunlaşmış olmasının, bölgedeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarının önde gelen nedenlerinden biri olduğu ortaya konulmuştur. Bu kapsamda yapılan değerlendirmeler ışığında, TTMP için öngörülen güncel bir koruma - planlama yaklaşımının temel ilkelere belirlenmesi doğrultusunda öneriler getirilmiştir.

Abstract

The archaeological site of Troia takes an important place in The UNESCO World Heritage List by the number of 849. And The Historical National Park of Troia encloses The Archaeological Site of Troia as a buffer zone since the year of 1996. From past to present, so many conservation campaigns carried in this area those focused on the archaeological site of Troia. As a result of this inconclusive conservation approach, so many other cultural and natural assets of The National Park destituted of necessary conservation campaigns and hanged by a thread of extinction. By this study, the conservation issues facing the values of The Historical Park of Troia and the essential principles of a contemporary conservation approach is determined.

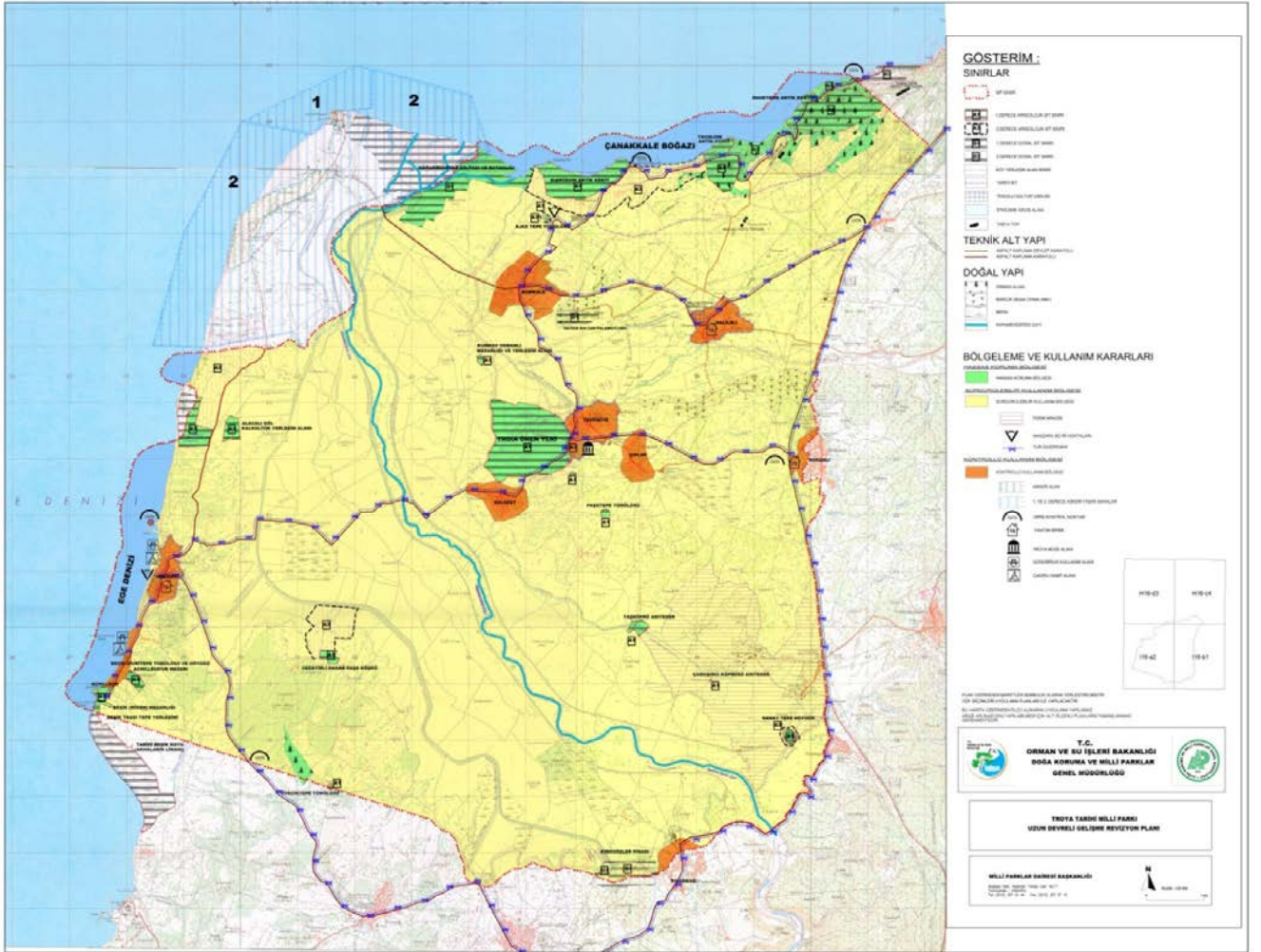
Anahtar Kelimeler:

Milli Park, Taşınmaz Kültür Varlığı, Tabiat Varlığı, Karar Destek Sistemi, Koruma ve Planlama Yaklaşımı.

Keywords:

National Park, Immoveable Heritage, Natural Assets, Decision Support System, Conservation and Planning Approach.

- * Troia kelimesi; geçmişte Fransızca Troie, İngilizce Troy, Almanca Troja, İtalyanca Troia olarak söylenmiş ve yazılmıştır. Günümüzde ise, Homeros tarafından kullanılan (yazıya geçirilmiş olarak) Troia ifadesi, uzmanlar tarafından uygun bulunmakta ve yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında, örenyerinden bahsederken "Troia" ifadesi kullanılmıştır. Bununla birlikte milli parkın idaresi ile ilgili kurum ve kuruluşlar "Troia" ifadesini kullanmaktadır. Bu nedenle çalışma bütününde bu kamusal kullanıma sadık kalınarak "Troia" ifadesinin kullanımı benimsenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde "Troia Tarihi Milli Parkı" yerine "kısaltılarak "TTMP" ifadesi kullanılmıştır.
- 1 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu'nda milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları olarak tanımlanmıştır.
- 2 Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Uzun Devreli Gelişme Planı ifadesi yerine kısaltması kullanılarak "UDGP", Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı ifadesi yerine ise "UDGRP" ifadesi kullanılmıştır.
- 3 Troia Örenyeri için hazırlanmış olan 2009 tarihli Alan Yönetim Planı Çalışması'nda, TTMP'ndan Troia Örenyeri'ni kuşatan bir tampon bölge olarak bahsedilmektedir.

Harita: 1

TTMP'nın Güncel Konumu ve Sınırları (TTMP UDGRP, 2015).

Bu çalışmayla,

- TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlığı çeşitliliğini ortaya koyarak güncel bir TTMP algısının ortaya konulması,
- TTMP'nın ve yakın çevresinin koruma ve planlama süreçleri açısından güncel durumunun ortaya konulması,
- TTMP'nın gelecek nesillere en iyi ve anlam içerecek şekilde aktarılmasına olanak sağlayacak, bilimsel ve güncel bir koruma - planlama yaklaşımın şekillendirilmesi doğrultusunda öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

1. TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Korunan Öğe Tipleri

TTMP'nda yürütülen koruma ve planlama

süreçleri açısından, 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu ile 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu öne çıkmaktadır. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Hükümleri çerçevesinde koruma altına alınmış olan arkeolojik, tarihi ve doğal sitler, anıt eserler, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sivil mimarlık örnekleri, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan korunan öğe çeşitliliğini belirlemektedir⁴. Bu öğeler, Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu aracılığıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı denetimindedir⁵ (Salcan 2017,26).

1.1. Arkeolojik Sitler

Arkeolojik sitler, TTMP içinde yakın çevresinde sayısı ve yüzölçümü açısından en fazla alanı kapsayan korunan öğe grubunu

⁴ TTMP içinde yürütülen tespit ve tescil çalışmaları, "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" işiği doğrultusunda yürütülmektedir.

⁵ Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu yerine kısıltılmış olarak "ÇKTYKK" ifadesi kullanılacaktır.

Şekil: 1

TTMP içinde yer alan arkeolojik sitlerden biri - Beşik Sivritepe Tümülüsü ve Höyüğü⁷ (2015).

oluşturmaktadır. Günümüzde, alansal açıdan tümüyle TTMP içinde yer alan 16 adet, kısmen TTMP içinde yer alan 3 adet, TTMP yakın çevresinde yer alan ise 10 adet arkeolojik sit bulunmaktadır (ÇKTVKK Arşivi, 2013) (Harita 2, Şekil 1). Arkeolojik Sitler, TTMP'nın yaklaşık 770.87 ha lık kısmını kapsamaktadır. Bu alan, milli park sahasının % 5.77 lik bir kısmına karşılık gelmektedir⁶ (Salcan 2017,52-53).

1.2. Tarihi Sitler

Tarihi sitler, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan bir diğer korunan öge grubunu oluşturmaktadır. TTMP

ve yakın çevresi, 1915 yılında İtilaf Devletleri'ne ait Birleşik Donanma ile Osmanlı İmparatorluğu Kara Topçusu arasında Çanakkale Savaşı olarak bilinen çarpışmalara sahne olmuştur (Atase 1978, 14). Bunun sonucu olarak, söz konusu çarpışmaların yaşandığı 870 ha büyüklüğündeki alan, tarihi sit statüsünde koruma altına alınmıştır. Bu tarihi sit alanları, Kumkale Tarihi Sit Alanı ile Erenköy Köyü kıyı şeridinde yer alan tarihi sit alanlarıdır (ÇKTVKK Arşivi, 2013). Bu alanlardan, 268 ha büyüklüğündeki Kumkale Tarihi Sit Alanı tümüyle TTMP dışında, Erenköy Köyü

Şekil: 2

Erenköy Köyü kıyı şeridinde yer alan tarihi ve arkeolojik sit alanı niteliğindeki alandan görünüm (2015).

⁶ Çalışma kapsamında verilen yüzdeler oranların tümü çalışmanın yöntemini oluşturan, TTMP Koruma Amaçlı Karar Destek Sistemi'nden edinilmiştir.

⁷ Çalışmada yer alan ve kaynak belirtilmemiş olan fotoğraflar, Erdem Salcan Arşivi'nden edinilmiştir.

Şekil: 3

Hatice Sultan Palamutluğu I. Derece Doğal Sit Alanı (2015).

kıyı şeridinde yer alan tarihi sit alanının ise 575 ha lık bir kısmı ise TTMP içinde yer almaktadır (Harita 2). Tarihi sitler, TTMP'nın yaklaşık % 4.3 lık bir kısmını kaplamaktadır (Şekil 2). Aynı zamanda, Erenköy Köyü kıyı şeridinde yer alan tarihi sit alanının 292.2 ha büyüklüğündeki kısmı arkeolojik sit olarak koruma altına alınmıştır (Salcan 2017,55-56) (Şekil 2, Harita 2).

1.3. Doğal Sitler

Doğal Sitler, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan bir diğer korunan öge tipidir. Bu kapsamda, Hatice Sultan Palamutluğu tümüyle TTMP içinde, Karamenderes Deltası ve Bataklığı, Kırkgözler Pınarı ile Karanlık Liman kısmen TTMP içinde, Araplar Boğazı ise tümüyle TTMP dışında yer alan doğal sit alanlarıdır (ÇKTVKK Arşivi, 2013) (Şekil 3). Doğal Sitler, TTMP'nın yaklaşık 132.55 ha lık kısmını kapsamaktadır. Bu alan, TTMP Sahası'nın yaklaşık % 1'lik bir kısmına karşılık gelmektedir (Salcan 2017, 54-55).

1.4. Anıt Eserler

Günümüzde, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan bazı taşınmaz kültür

varlığı örnekleri ilgili tescil kararları doğrultusunda “anıt eser” olarak koruma altına alınmıştır. Bu kapsamda anıt eser olarak koruma altına alınan ögeler, TTMP içinde yer alan Cezayirli Hasan Paşa Köşkü⁸, Çamaşırcı Köprüsü, Taş Köprü, Tevfikiye Köyü Camii ile TTMP'nın yakın çevresinde yer alan Kumkale Kalesi Hamam ve Tabyalarıdır (ÇKTVKK Arşivi, 2013). TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan anıt eserlerin tümünün ilgisizlik ve bakımsızlık gibi nedenlerden dolayı harap durumda olduğu belirlenmiştir (Salcan 2017, 57) (Şekil 4).

1.5. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları

TTMP ve yakın çevresi, “korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı” statüsünde tescillenerek koruma altına alınmış olan pek çok ögeye ev sahipliği yapmaktadır. Bu ögeler, mezarlıklardan başlayarak 1915 Çanakkale Savaşı'na tarihlenen tarihi top ve tabya kalıntılarına uzanan bir çeşitlilik göstermektedir (Salcan 2017,68). Günümüzde, TTMP içinde yer alan 6 adet, TTMP dışında yer alan 1 adet öge «korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı» statüsündedir (ÇKTVKK Arşivi, 2013) (Şekil 5).

⁸ Cezayirli Hasan Paşa Köşkü, Osmanlı İmparatorluğu'nun tanınmış sadrazam ve kaptan-ı deryalarından Cezayirli Hasan Paşa'nın (1713 - 1790) çoğunlukla Akdeniz seferleri sırasında konakladığı kagir bir yapıdır. Bu köşke ait kalıntıların etrafında müstemilatı ve aynı döneme ait Yerkesik adında bir Osmanlı Dönemi Köy Yerleşmesi'nin bulunduğu bilinmektedir (Arel 1993, 173).

Şekil: 4
Cezayirli Hasan Paşa Kışkısı, yoğun tahribata maruz kalan anıt eserlerden biridir (2015).

1.6. Sivil Mimarlık Örnekleri

TTMP içinde yer alan sivil mimarlık örneklerinin tespit ve tescili ile ilgili çalışmalar, 2013 yılına tarihlenmektedir. ÇKTVKK tarafından yürütülen tespit çalışması sonucunda, Halileli Köyü'nde tümü konut niteliğinde 4 adet, Tevfikiye Köyü'nde tümü konut niteliğinde 15 adet olmak üzere toplam 19 adet yapı "sivil mimarlık örneği" olarak koruma altına alınmıştır (ÇKTVKK Arşivi).

TTMP Yerleşmeleri, son yıllarda köyden kente göç vb. gibi nedenlerden dolayı hızla nüfus kaybetmiştir. Bu durum, TTMP Yerleşmeleri'nde bulunan pek çok sivil mimarlık örneğinin kullanım dışı kalmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, TTMP Yerleşmeleri içinde "sivil mimarlık örneği" niteliklerine sahip ve henüz koruma altına alınmamış pek çok yapı örneği yer almaktadır (Salcan 2017, 59) (Şekil 6).

Şekil: 5
Kumkale Şehitliği (2015).

Şekil: 6

Koruma altında olmayan bir kırsal mimarlık örneği - Kalafat Köyü (2015).

1.7. Etkileme Geçiş Alanları

Etkileme Geçiş Alanları, TTMP içinde yer alan ve koruma süreci açısından büyük öneme sahip olan alan tiplerinden biridir. Troia Örenyeri'nin doğu sınırına bitişik olarak yer alan ve örenyeri girişini oluşturan 5.2 ha büyüklüğündeki alan, TTMP içinde ve yakın çevresindeki tek etkileme geçiş alanıdır (Şekil 7). Günümüzde, bu alanda bilet satış gişesi ve yerli halk tarafından kurulan hediyelik eşya tezgahları ile Troia Örenyeri'ne uzanan bağlantı yolu yer almaktadır (Salcan 2017,69).

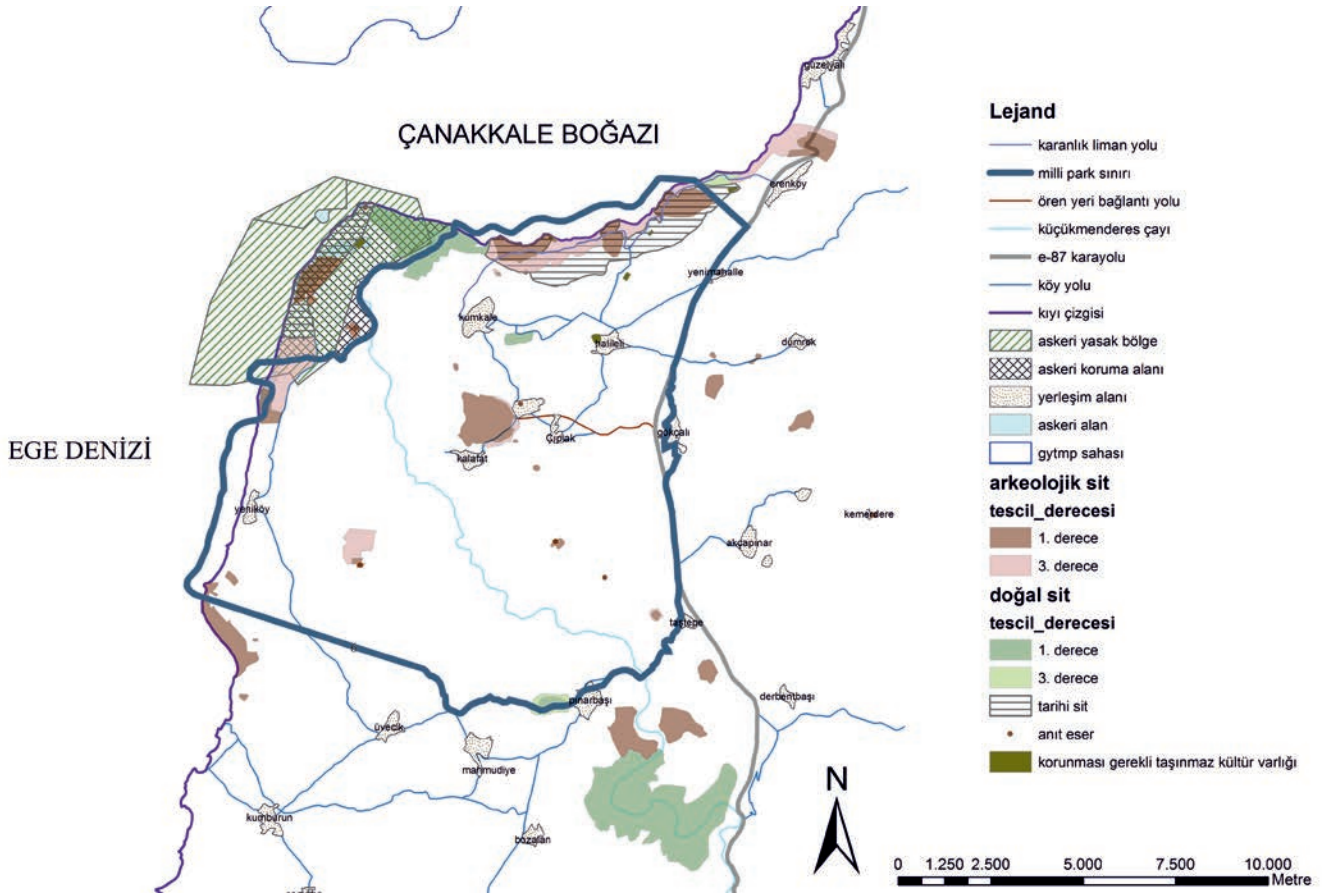
Şekil: 7

Troia Örenyeri girişini oluşturan etkileme geçiş alanından görünüm (2015).

2. TTMP Koruma Amaçlı Karar Destek Sistemi

TTMP ve yakın çevresi, yapısı itibarıyla farklı korunan öge tiplerinin oldukça karmaşık bir yapı içinde ve koruma açısından birbirleriyle oldukça yakın bir ilişkide yer aldıkları bir bölgedir. Bu bölgede var olan karmaşık yapının kayıt altına alınması, analizler oluşturulması ve koruma önerileri getirilmesi amacıyla, güncel bir bilimsel yöntemin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu amaçla, TTMP ve yakın çevresini, TTMP Koruma

Harita: 2

TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Korunan Ögeler ve Konumları (Salcan 2017, 58).

Amaçlı Karar Destek Sistemi adında ve bölgeyi 1/25000 ölçekte ele alan bir veritabanı oluşturulmuştur (Salcan 2017, 44). Karar Destek Sistemleri genel olarak; ticari ve kurumsal süreçlerde fikir üretme süreçlerinde yararlanılan bilgisayar destekli bilgi sistemleridir. Bu sistemler; sorunların tanımlanması, çözümü ve karar alınması süreçlerinde gereken bilgilerin, derlenmiş verilerin, belgelerin ve kişisel deneyimlerin işlenmesine yarayan yazılım tabanlı etkileşimli sistemler olarak tanımlanmıştır (Box 1999, 7).

TTMP KAKDS'nde yer verilen ögeler, konumsal özellikleri ve koruma açısından değerlendirilerek veritabanına aktarılmıştır. Bu ögeler, konumsal özellikleri açısından TTMP içindeki ögeler ve TTMP dışındaki ögeler olmak üzere 2 farklı grupta, koruma açısından ise korunan ögeler ve diğer ögeler olmak üzere 2 farklı grupta ele alınmıştır (Salcan 2017, 45) (Çizelge 1).

TTMP içindeki korunan ögeler; arkeolojik sitler, doğal sitler, tarihi sitler, anıt eserler, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları, sivil mimarlık örnekleri, kırsal ögeler, mutlak koruma alanları ve etkileme geçiş alanları olarak belirlenmiştir. TTMP içindeki diğer ögeler ise; yerleşmeler, yollar, çiftlikler, akaryakıt istasyonları, rekreasyon alanları, fenerler, balıkçı barınakları, milli park giriş kontrol noktaları, üretim tesisleri, yüksek gerilim hatları, askeri bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri, kurutma kanalları ile koruganlar şeklinde sıralanmıştır (Salcan 2017, 45) (Çizelge 1).

TTMP dışında ve yakın çevresinde yer alan ve TTMP içindeki ögelerle benzer niteliklere sahip olan ögeler de, TTMP üzerindeki etkilerinin değerlendirilebilmesi amacıyla TTMP KAKDS'ne aktarılmıştır. Bu ögeler, korunan ögeler ve diğer ögeler olmak üzere 2 farklı grupta ele alınmıştır (Çizelge 1). Korunan ögeler;

arkeolojik sitler, doğal sitler, tarihi sitler, anıt eserler, sivil mimarlık örnekleri, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları, ve kırsal ögeler olarak sıralanmıştır. Diğer ögeler ise; yerleşmeler, askeri bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri, rekreasyon alanları, yollar, çiftlikler, balıkçı barınakları, üretim tesisleri, trafo merkezleri, yüksek gerilim hatları ve regülatörler şeklinde sıralanmıştır (Salcan 2017, 48) (Çizelge 1).

TTMP KAKDS'nin oluşturulma sürecinin ilk aşaması, bir veribankası oluşturulmasıdır. Bu veribankası, TTMP'nin bulunduğu bölge ve bu bölgede bulunan çeşitli öge tipleri ile ilgili arşiv ve literatür taraması ile alanda yürütülen çalışmalarla elde edilen dokümanların belirli bir düzen içinde saklandığı sayısal ortamda oluşturulmuş bir klasördür. Bu klasörde, TTMP'nin bulunduğu bölge ve bu bölgede yer alan çeşitli ögeler ile ilgili tarihsel ve güncel haritalar, eski ve güncel fotoğraflar, gravürler, sayısal ortama aktarılmış yayınlar, röloveller, krokiler, mimari çizimler vb. gibi dokümanlar yer almaktadır. Bu veribankası, çalışma kapsamında oluşturulmuş olan veritabanı ile doğrudan ilişkilendirilmiştir (Salcan 2017, 49) (Çizelge 1).

TTMP KAKDS'nin oluşturulma sürecinin 2. aşaması, yukarıda bahsedilen veribankası ile doğrudan ilişkili bir veritabanı hazırlanmasıdır. Bu veritabanı, MS Access⁹ ve ArcGIS Yazılımları'nın eşgüdümünde kullanılmasıyla hazırlanmıştır. TTMP KAKDS'nde yer alması öngörülen verilerin işlenmesi, veritabanının önemli bileşenleri olan M.A. Yazılımı ortamındaki tablolar, formlar, raporlar ve A.G. Yazılımı ortamında oluşturulan haritalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu kapsamda tablolar, veritabanına aktarılan her türlü verinin kaydedildiği ögeler, formlar bahsedilen verilerin tablolara belirli bir düzen içinde aktarılmasını sağlayan ögeler olarak, raporlar ise tablolara kayıtlı olan verilerin belirlenen amaca uygun şekilde oluşturulmuş olan sorgular doğrultusunda edinilebilmesine olanak sağlayan veritabanı bileşenleridir (Salcan 2017, 45) (Çizelge 1).

Yukarıda bahsedilen gruplara ait her öge ile ilgili bilgiler, M.A. Yazılımı ortamında

oluşturulan tablolar¹⁰ aracılığıyla TTMP KAKDS'ne aktarılmıştır. Arkeolojik, doğal ve tarihi sitler için oluşturulan tablolarda yer verilen, envanter numarası, adı, fotoğraf numarası, rakım, bulunduğu ilçe, bulunduğu köy, mevki, tescil derecesi, tescil kurumu, tescil tarihi, tescil karar numarası, alansal büyüklük, alanda yapılan gözlemler, literatür bilgisi, koruma önerileri, mülkiyet durumu, bakımından sorumlu kuruluş, koruma açısından durumu, belirlenen tehdit unsurları, kaydı yapanla ilgili bilgilerden oluşan alanlar, TTMP içinde ve yakın çevresinde bulunan tüm sit tipleri için oluşturulmuş olan ortak alanlardır. Doğal sitler için oluşturulan tabloda, yukarıda sıralanan alanlara ek olarak; türü, oluşum yüzyılı, oluşum tarihi gibi alanlara da yer verilmiştir (Salcan 2017, 50) (Şekil 8).

TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan diğer ögeler için oluşturulan tablolarda yer alan alanlar ise, envanter numarası, fotoğraf numarası, adı, türü, konumu, bulunduğu bölgenin niteliği, gözlemler, mal sahibi, mal sahibinin adı, kaydı yapan ve kayıt tarihi ile koruma açısından durumu olarak belirlenmiştir (Salcan 2017, 50-51).

Bu tablolarda kayıtlı bilgiler, A.G. Yazılımı ortamında hazırlanan haritalarla ilişkilendirilerek;

- TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan korunan ögeler ve bu ögelerin konumları,
- TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan diğer ögeler ve bu ögelerin konumları,
- TTMP Yerleşmeleri'nde bulunan tescilli ögeler ile tescile önerilen diğer ögeler ve bu ögelerin konumları,
- TTMP içinde süregelen mülkiyet durumunu,
- TTMP içinde ve yakın çevresinde tehdiye maruz kalan korunan ögeler ve maruz kaldıkları tehdit tipleri,
- TTMP için yeni bir sınır önerisi getirmek üzere hazırlanmış olan çeşitli analizlere imkan sağlayan haritalar oluşturulmuştur (Salcan 2017, 49) (Şekil 9, Harita 1, 2, 3, 4).

⁹ Çalışmanın izleyen bölümlerinde MS Access Yazılımı'ndan kısaltılmışı kullanılarak M.A.; ArcGIS Yazılımı'ndan ise A.G. olarak bahsedilecektir.

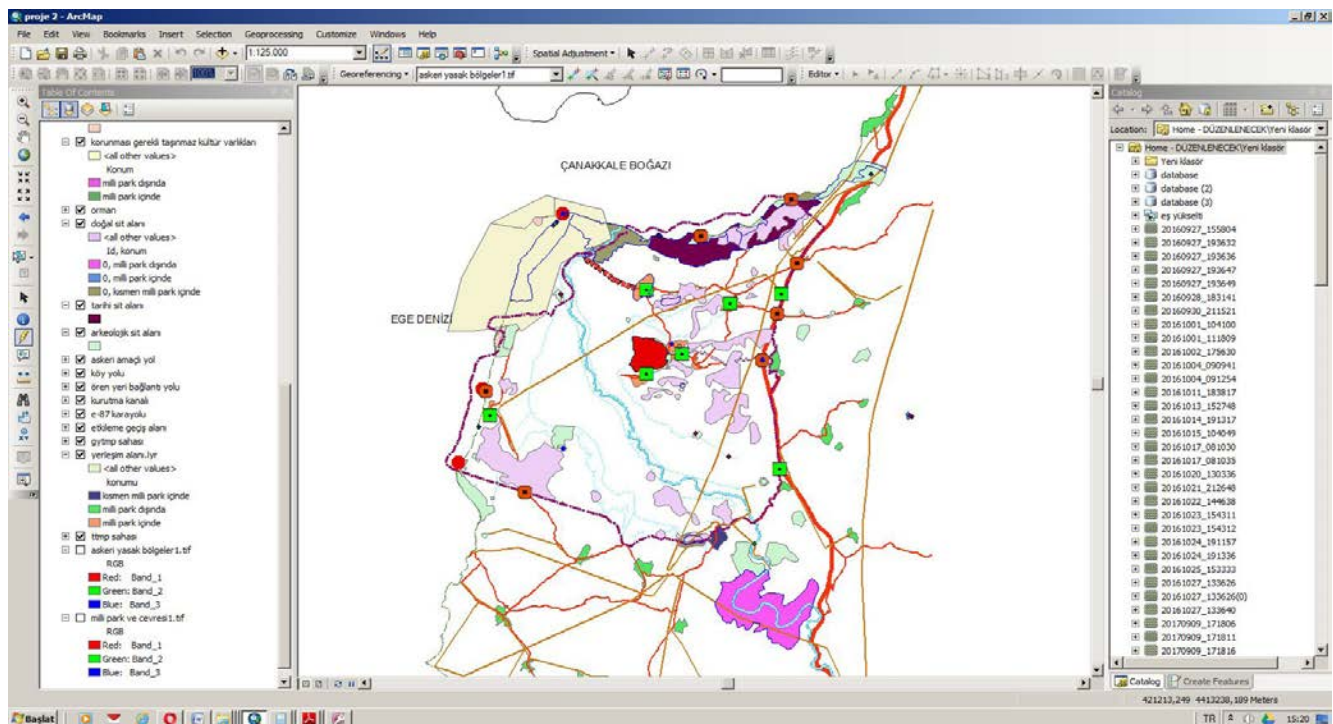
¹⁰ Tablolar, MS Access Yazılımı ortamında yer alan her türlü verinin belirli bir yaklaşım doğrultusunda kaydedildiği sayısal ortamlardır.

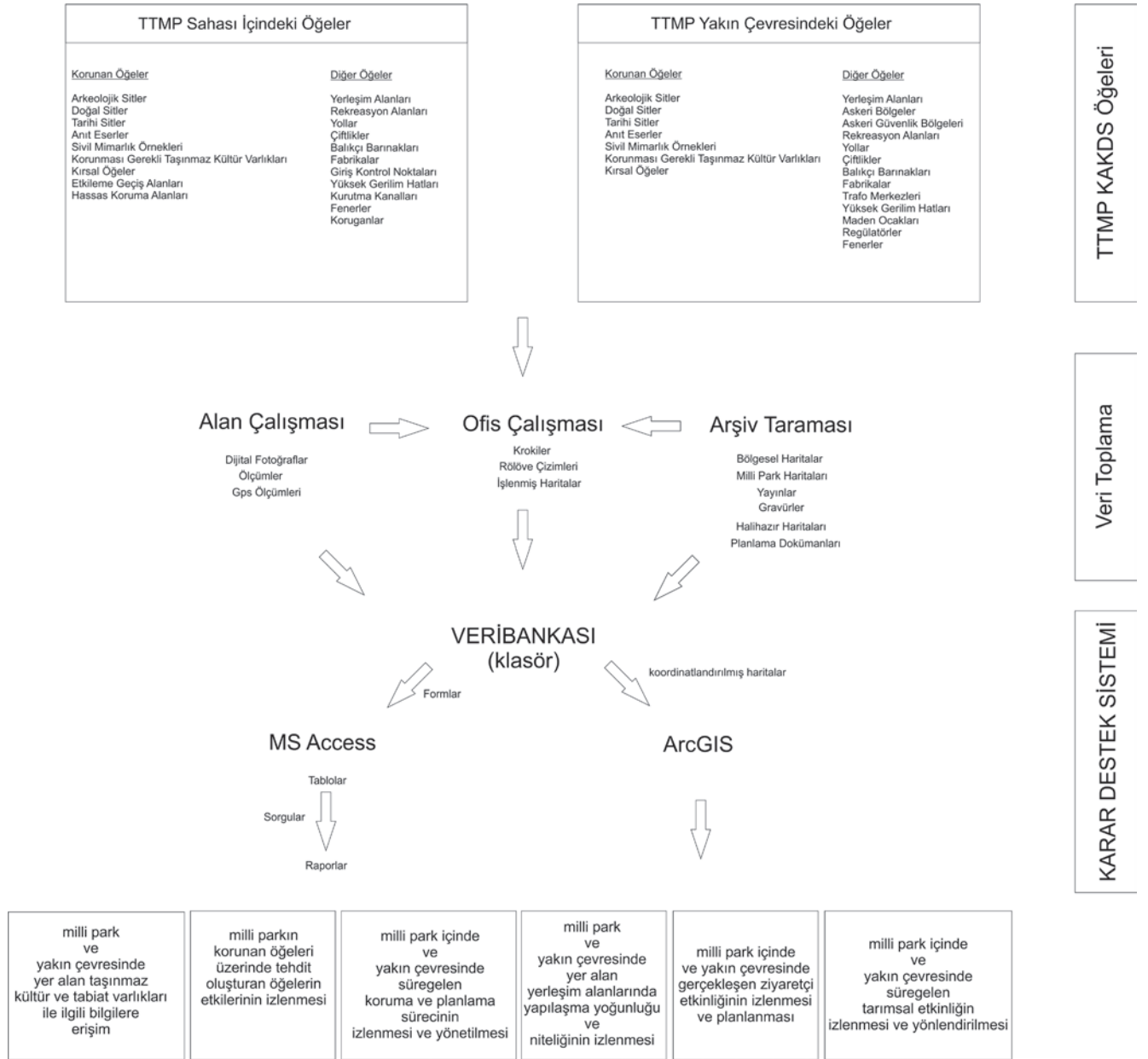
Güvenlik Uyarısı Veritabanındaki belirli işlemler deşifre dışı bırakıldı. Seçenekler...

arkaeolojik_sit_alani	envanter_no.	adi	köy	koruma_apsasindan_durumu	mekvi	tür	tescil_kurum
arkaeolojik_sit_alani: Tablo	ark_sit_01	Cezayirli Hasan Paşa Köşkü'ne Ait Kalıntıların Bulunduğu Alan	yeni köy	yoğun tehdit altında	yerkesik		EKTVKBİ
arkaeolojik_sitler	ark_sit_02	yerkesik osmanlı dönemi köy yerleşmesi'ne ait kalıntıların bulunduğu alan	yeni köy	tehdit altında	yerkesik		EKTVKBİ
arkaeolojik_sitler	ark_sit_03	beşik - sivritepe tümölüsü ve höyükü	yeni köy	tehdit altında	beşik		EKTVKBİ
GDB_ColumnInfo	ark_sit_04	karakol mevkii ören yeri	yeni köy	yoğun tehdit altında	karakol		EKTVKBİ
GDB_ColumnInfo: Tablo	ark_sit_05	hanımın değirmeni	yeni köy	yoğun tehdit altında	beşik koyu		EKTVKBİ
doğal_sitler	ark_sit_06	üveciktepe tümölüsü	üvecik	tehdit altında	üvecik tepe		ÇKTVCBİ
doğal_sitler: Tablo	ark_sit_07	taşköprü (antester)'yü çevreleyen alan	yeni köy	tehdit altında	karabağ		EKTVKBİ
doğal_sitler	ark_sit_08	paşatepe tümölüsü	plak	tehdit altında	dikilitaş		EKTVKBİ
doğal_sitler	ark_sit_09	arkaeolojik sit alanı (troia ören yeri'nin doğusunda)	tevlikiyi	tehdit altında			
tarhi_sitler	ark_sit_10	kumköy osmanlı mezarlığı ve yerleşim alanı	tevlikiyi	yoğun tehdit altında	kumköy		
tarhi_sitler: Tablo	ark_sit_11	aşkastepe tümölüsü	kumkale	yoğun tehdit altında			EKTVKBİ
tarhi_sitler	ark_sit_12	aşkastepe tümölüsü'nü çevreleyen koruma alanı	kumkale	tehdit altında			EKTVKBİ
tarhi_sitler: Tablo	ark_sit_13	babafing höyükü (1. kısım)	kumkale	tehdit altında	dibideriya		EKTVKBİ
tarhi_sitler	ark_sit_14	babafing höyükü (2. kısım)	kumkale	tehdit altında	dibideriya		EKTVKBİ
tarhi_sitler	ark_sit_15	timbra (kuçukfğıl tep) ören yeri	taştepe	tehdit altında			EKTVKBİ
amnt_eserler	ark_sit_16	hanaytepe höyükü	taştepe	tehdit altında	hanaytepe		EKTVKBİ
amnt_eserler: Tablo	ark_sit_17	asarıktepe (esk hisarlık) ören yeri	taştepe	yoğun tehdit altında	asarık tep		EKTVKBİ
amnt_eserler	ark_sit_18	ballıdağ ören yeri ve tümölüs mezarlığı	taştepe	yoğun tehdit altında			EKTVKBİ
amnt_eserler	ark_sit_19	karatepe (kalılıkolen) ören yeri	gokçalı	tehdit altında değil	karatepe		EKTVKBİ
amnt_eserler	ark_sit_20	ışık yeri (ilionlulan köyü) ören yeri	gokçalı	tehdit altında	taşlıtarla		EKTVKBİ
yerlesim_alanları	ark_sit_21	türkmenli mezarlığı (1. kısım)	dümrek	tehdit altında	türkmen mezarlığı		EKTVKBİ
yerlesim_alanları: Tablo	ark_sit_22	türkmenli mezarlığı (2. kısım)	dümrek	yoğun tehdit altında	türkmen mezarlığı		EKTVKBİ
yerlesim_alanları	ark_sit_23	achilleon, tarihi beşik koyu, beşik - yasotepe yerleşimi ve beşik - miken mezarlığı'nı kapsayan alan		tehdit altında			EKTVKBİ
yerlesim_alanları	ark_sit_24	arkaeolojik sit alanı (sigleion ören yerinin güneyinde)		tehdit altında			
fenerler	ark_sit_25	alaentein ören yeri		yoğun tehdit altında	toprak burmu		EKTVKBİ
fenerler: Tablo	ark_sit_26	ophryeneion ören yeri	erenköy	yoğun tehdit altında	renköy - damyeri tep: ören yeri		EKTVKBİ
fenerler	ark_sit_27	tevolion ören yeri		yoğun tehdit altında			
fenerler	ark_sit_28	rheoteum ören yeri		yoğun tehdit altında			
çiftlikler	ark_sit_29	arkaeolojik sit alanı (ophryeneion ören yeri ile sahil peridi arasında kalan)		yoğun tehdit altında			
çiftlikler: Tablo	ark_sit_30	troia ören yeri'nü doğu yönünde çevreleyen koruma alanı		tehdit altında			

Şekil: 8
(üstte) TTMP KAKDS'nde yer alan arkeolojik
sitler tablosuna ait bir ekran alıntısı
(Salcan 2017, 46).

Şekil: 9
(altta) TTMP KAKDS'nde yer alan coğrafi bilgi sisteminden bir ekran alıntısı
(Salcan 2017, 47).

Çizelge: 1

TTMP KAKDS'nin Genel Yapısı (Salcan 2017, 49).

TTMP KAKDS yapısı itibarıyla,

- TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan korunan öğeler ile bu öğeleri üzerinde etkileri görülen tehdit unsurları ile,
- TTMP için belirlenen yeni sınır önerisini ortaya koyan çeşitli analiz ve öneri paftaları oluşturulmuştur.
- TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili bilgilerin saklanması ve bu bilgileri erişim

sağlanması,

- Bölgedeki korunan öğeler üzerinde tehdit oluşturan unsurların belirlenmesi ve bu unsurların etkilerinin izlenmesi,
- TTMP içinde ve yakın çevresinde yürütülen koruma ve planlama süreçlerinin izlenmesi,
- TTMP içinde ve yakın çevresindeki kültürel ve turistik faaliyetler için gerekli altyapı çalışmalarının yürütülmesi,

TTMP içinde ve yakın çevresinde süregelen tarımsal faaliyetlerin izlenmesi ve yönlendirilmesi gibi süreçlere yönelik analizler oluşturmak açısından katkı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır (Salcan 2017, 49) (Çizelge 1).

3. TTMP Sahası İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Tehdit Eden Koruma Sorunları

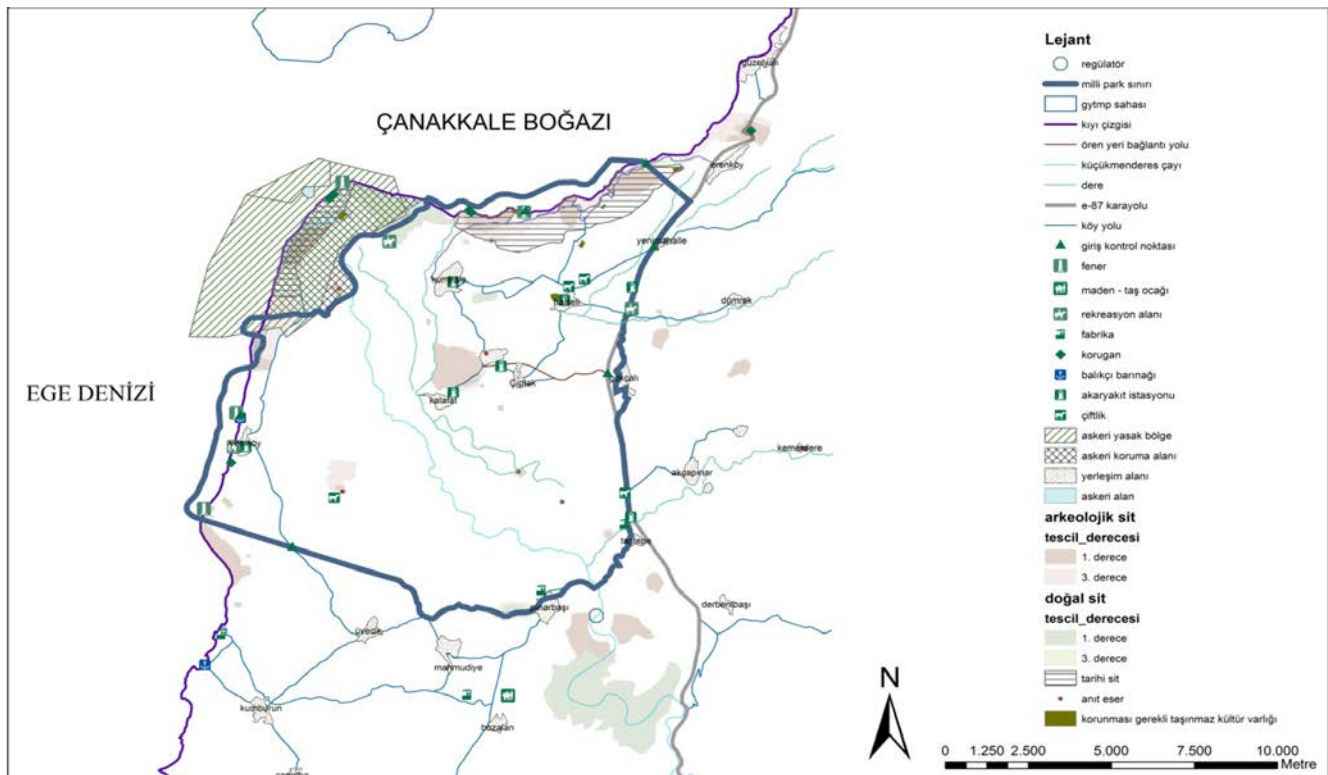
TTMP KAKDS aracılığıyla yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda, TTMP Sahası içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını tehdit eden koruma sorunları ile bu sorunların taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Bu sorunlar ve etkileri;

- Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Süreçlerinde Benimsenen Yaklaşımın Yetersizliği;
- İmar Faaliyetlerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
- Bölge Genelinde Süregele

Kirliliğin, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;

- TTMP'nın Sınır Yapısının, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
 - TTMP İçindeki Şahıs Mülkiyeti Oranının, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
 - Üretim Tesislerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
 - İzinsiz Olarak Yürütülen Define Arama Faaliyetlerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
 - Denetimsizliğin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri;
 - Tarımsal Faaliyetlerin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri
- başlıkları altında ele alınmış ve açıklamalara yer verilmiştir (*Salcan 2017, 95 - 96*).

Harita: 3
TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Diğer Öğeler ve Konumları (Salcan 2017,85).

Şekil: 10

Tevfikiye Köyü'nde işlevsiz kalmış bir çeşme (2015).

3.1. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Süreçlerinde Benimsenen Yaklaşımın Yetersizliği

ÇKTVKK Arşivi'nden edinilen belgelerin incelemesi sonucunda, TTMP ile ilgili alınmış olan tescil kararlarının büyük oranda arkeolojik, doğal ve tarihi sitler ile anıt eserler üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bunun yanında, bölgedeki sivil mimarlık örneklerinin tescili ile ilgili çalışmaların ise, 2013 yılında, Tevfikiye ve Halileli Köyleri'nde yürütülen tespit ve tescil çalışmalarıyla sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Bu tespit ve tescil çalışmaları, büyük oranda konutlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yanında milli park yerleşmeleri içinde tescile uygun nitelikte konutlar yanında pek çok çeşme, su kuyusu, kahvehane binası, depo, ahır, vb. gibi kırsal miras örneklerinin bulunduğu belirlenmiştir (Şekil 10).¹¹ Çeşitlilik gösteren bu kırsal miras örneklerinin henüz koruma altına alınmamış olması, tespit ve tescil süreçleri açısından benimsenen yaklaşımının bölgenin kültürel miras çeşitliliğinin ortaya konması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından yetersizliğini ortaya koymaktadır (Salcan 2017, 96 - 97).

3.2. İmar Faaliyetlerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

TTMP içinde ve yakın çevresinde süregelen plansız ve yoğun yapılaşma, bölgedeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını tehdit eden süreçlerden bir diğeridir. Bu kapsamda yapılan incelemede,

- Karanlık Liman III. Derece Doğal Sit Alanı,
- Kırkgözler Pınarı I. ve III. Derece Doğal Sit Alanı,
- Karakol Mevkii Roma - Bizans Örenyeri I. Derece Arkeolojik Sit Alanı (Şekil 11),
- Ballıdağ, Troia Örenyeri ile Tevfikiye Köyü arasında kalan bölge, plansız ve yoğun yapılaşmanın olumsuz etkilerinin izlenebildiği alanlar olarak belirlenmiştir (Salcan 2017, 97) (Harita 4).

Çalışma kapsamında, TTMP içinde ve yakın çevresinde geçmişte oluşturulmuş olan bazı yolların pek çok arkeolojik ve tarihi ve doğal sitin içinden geçtiği belirlenmiştir. Bu kapsamda, Karanlık Liman Yolu olarak adlandırılan yol; Rhoeteum,

¹¹ Su kuyuları ve çeşmeler, TTMP Yerleşmeleri'nin tarihsel ve mekansal gelişim süreçlerini yansıttığı düşünülerek taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki öğeler olarak değerlendirilmiştir.

Şekil: 11
Tevfikiye Köyü'nde işlevsiz kalmış bir çeşme (2015).

Aianteion, ve Tavolion Örenyerleri ile Erenköy Köyü kıyı şeridinde bulunan tarihi sit alanı içinden geçecek şekilde oluşturulmuş bir örnektir¹² (Salcan 2017, 98 - 99) (Şekil 12, Harita 4).

3.3. Bölge Geneline Süregelen Kirliliğin, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

TTMP içinde ve yakın çevresinde yapılan incelemede, tarımsal faaliyetler ile yerleşim alanlarında ortaya çıkan evsel atıkların taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları açısından önlem alınması gereken bir tehdit unsuru haline geldiği belirlenmiştir. Bu kapsamda, Araplar Boğazı I. Derece Doğal Sit Alanı, Dümrek Çayı ve

Karamenderes Çayı Havzalarının, bölgede görülen kirlilikten yoğun şekilde etkilenen alanlar olduğu değerlendirilmiştir (Salcan 2017, 99-100) (Şekil 13, Harita 4).

3.4. TTMP'nın Sınır Yapısının, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Açısından Neden Olduğu Olumsuzluklar

Çalışma kapsamında, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili koruma geçmişisi ile bu süreçte alınmış olan kararlar detaylı şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, bölgedeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tescil kararlarının oldukça büyük bir kısmının, TTMP'nın

Şekil: 12
Karanlık Liman Mevki ile Kumkale Balıkçı Barınağı'nı birbirine bağlayan yolun, Rhoeteum Örenyeri'ni ikiye böldüğü noktadan bir görünüm (2015).

¹² ÇKTVKK Arşivi'nden yazılı izin talebi doğrultusunda edinilen belgelerde, bu yol ile ilgili olarak herhangi bir açıklamayla karşılaşılmamıştır.

Şekil: 13

Araplar Boğazı I. Derece Doğal Sit Alanı, bölgede görülen kirliliğin yoğun etkisi altında olan alanlardan biridir (2015).

günümüzdeki sınırının şekillenmesinden sonraki süreçte tarihlendiği belirlenmiştir¹³.

Bu kapsamda,

- Üveciktepe Tümülüsü'nü çevreleyen I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Beşik - Yassitepe Yerleşimi'ni çevreleyen I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Kesiktepe Tümülüsü ve Kanalı'nı çevreleyen I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Rhoeteum I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Kırkgözler Pınarı I. Derece Doğal Sit Alanı ile bu alanı çevreleyen III. Derece Doğal Sit Alanı,

- Karamenderes Deltası ve Bataklığı I. Derece Doğal Sit Alanı (Şekil 14),
- Karanlık Liman III. Derece Doğal Sit Alanı,
- Erenköy Köyü kıyı şeridinde yer alan tarihi sit alanı; TTMP'nın güncel sınır durumunun neden olduğu olumsuzlukların tehdidi altında olan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıdır (Salcan 2017, 102) (Harita 4).

3.5. TTMP İçindeki Şahıs Mülkiyeti Oranının, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Çalışma kapsamında TTMP Sahası, birbirinden farklı birçok mülkiyet tipleri

Şekil: 14

Karamenderes Deltası ve Bataklığı, TTMP'nın mevcut sınır durumu nedeniyle çeşitli koruma sorunlarının tehdidinde maruz kalan tabiat varlıklarından biridir (Höhfeld, Volker 2009, 112).

¹³ Bu durum, bölgede yürütülen pek çok bilimsel çalışmanın milli park sınırının belirlenmesinden sonraki süreçte tarihlenmesinden kaynaklanmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil: 15

Eski Hisarlık ve Ballıdağ I. Derece Arkeolojik Sit Alanları ile Araplar Boğazı I. Derece Doğal Sit Alanı'nın kesiştiği noktada yer alan agrega üretim tesisinden görünüm (2017).

içinde ele alınmıştır. TTMP'nın değişkenlik gösteren mülkiyet yapısı, bölgedeki koruma ve planlama süreçleri açısından belirleyici bir unsurdur. Bu kapsamda, bölgedeki sitleri tümüyle şahıs mülkiyetinde olanlar, tümüyle hazine mülkiyetinde olanlar, askeri koruma alanı içinde olanlar, orman ve hazine mülkiyetinde olanlar, şahıs ve hazine mülkiyetinde olanlar olmak üzere 5 farklı kategoride ele almak mümkündür. Bu açıdan ele alındığında TTMP'ndaki, Troia, Sigeion, Tavolion ve Rhoeteum Örenyerleri arasında kalan III. derece arkeolojik sit alanı dışında yer tüm sit alanları tümüyle yada kısmen şahıs mülkiyetindedir (Özkan 2009, 18-19).

TTMP'nda görülen şahıs mülkiyeti ve askeri koruma alanlarının toplam alana oranı oldukça yüksektir¹⁴. Bu durum, gelecekte TTMP içinde ve yakın çevresinde yürütülmesi öngörülen koruma ve planlama çalışmaları esnasında yaşanabilecek çeşitli hukuki ve bürokratik sorunlar nedeniyle bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir (Salcan 2017, 104).

3.6. Üretim Tesislerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

TTMP içinde ve yakın çevresinde geniş bir çeşitlilik gösteren üretim amaçlı pek çok tesis bulunmaktadır (Harita 3). Çalışmada, bu tesislerin, bölgedeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki olası olumsuz etkileri değerlendirilmiştir. TTMP'nın yakın çevresinde birçok

maden, kum - çakıl ocağı ile bu ocaklardan çıkarılan hammaddelerin işlendiği agrega üretim tesisi bulunmaktadır. Bu kapsamda, TTMP'nın güneybatı sınırına yaklaşık 2.7 km uzaklıkta yer alan agrega üretim tesisi, Eski Hisarlık ve Ballıdağ I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kesiştiği bir konumda yer almaktadır. Bu tesis, özellikle Araplar Boğazı I. Derece Doğal Sit Alanı'nda süregelen yaban hayatı üzerinde olumsuz etkilere neden olmakta ve bölgenin peyzaj yapısına zarar vermektedir (Salcan 2017, 104-105) (Şekil 15, Harita 4).

Agrega üretim tesislerinin yapılaşma özellikleri itibarıyla, TTMP'nın tarihsel ve doğal silüetine zarar verdiği, sit alanları üzerinde yapılaşma baskısı oluşturdukları, neden oldukları yoğun taşıt trafiği ve atıkların yaban hayatı üzerinde olumsuz etkilere neden oldukları değerlendirilmiştir. Bu açıdan ele alındığında agrega üretim tesisleri, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki olumsuz etkileri açısından hızla önlem alınması gereken öğeler olarak değerlendirilmiştir (Salcan 2017, 105) (Harita 4).

3.7. İzinsiz Olarak Yürütülen Define Arama Faaliyetlerinin, Bölgedeki Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde, define arama amacıyla yürütülen kaçak kazıların, bölgedeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını olumsuz yönde

¹⁴ TTMP'nın yaklaşık % 83'lük bir kısmı şahıs mülkiyetindedir.

Şekil: 16

Kaçak kazılarla tahrip edilen Kumköy Osmanlı Mezarlığı ve Eski Köy Yerleşmesi I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'ndan görünüm (2016).

etkileyen süreçlerden biri haline gelmiş olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Cezayirli Hasan Paşa Köşkü ile Yerkesik Osmanlı Dönemi Köy Yerleşmesi'nin bulunduğu I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile Kumköy Mezarlığı ve Eski Köy Yerleşmesi'nin bulunduğu I. Derece Arkeolojik Sit Alanlarının kaçak kazıların yoğun tehdidi altında oldukları belirlenmiştir (Salcan 2017, 105) (Şekil 16, Harita 4).

Şekil: 17

Hanım Değirmeni'nin bitkilenme kaynaklı yoğun tehdit altında olan kalıntıları (2015).

3.8. Denetimsizliğin, TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Denetimsizliğin, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları üzerinde olumsuz etkileri görülen bir tehdit unsuru haline gelmiş olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Hanım Değirmeni ve Cezayirli Hasan

Şekil: 18
Ajakstepe Tümülüsü'nde yürütülen tarımsal faaliyetler sonucunda toprak yüzeyine çıkmış olan mimari elemanlar (2017).

Paşa Köşkü'ne ait kalıntıların bulunduğu arkeolojik sitlerin , bölgede süregelen denetimsizlik sonucu özellikle kaçak kazılar ve bitkilenmeden kaynaklanan tahribat sonucu yoğun tehdit altında oldukları belirlenmiştir (Salcan 2017, 106) (Şekil 17, Harita 4).

3.9. Tarımsal Faaliyetlerin, Bölgede Yer Alan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

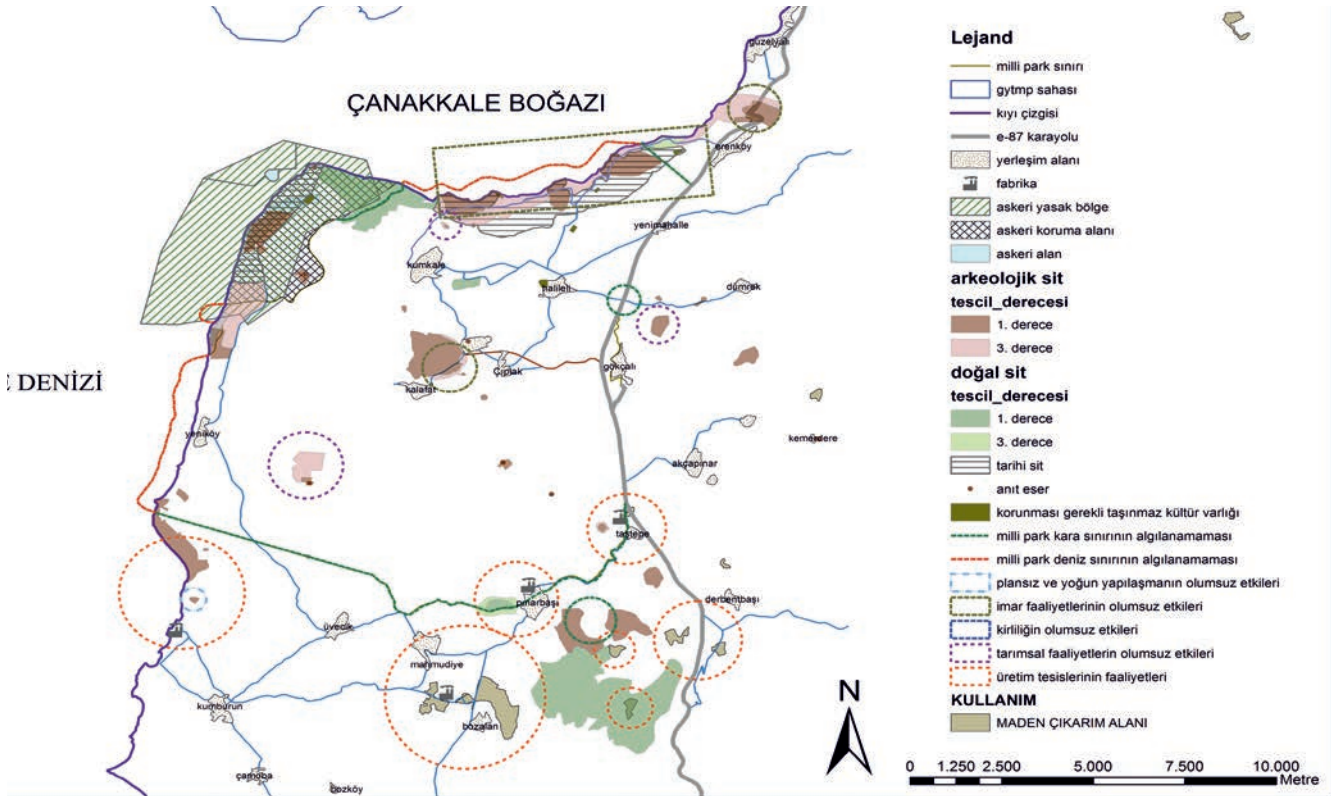
TTMP, verimli toprak yapısı nedeniyle yoğun bir tarımsal üretim sürecine ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu tarımsal üretimin gerçekleştirildiği pek çok alanın yanı sıra zamanda sit alanı özelliğine sahiptir (Harita 2). Yapılan incelemede, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan

sit alanlarında yürütülen tarımsal etkinliklerin ilgili yasal çerçeveye genel olarak uyumlu olduğu değerlendirilmesine rağmen, yine de özellikle I. derece arkeolojik sit alanı olan bölgelerde yürütülen tarımsal faaliyetler toprak altındaki pek çok arkeolojik öğenin toprak yüzeyine çıkarak yok olmasına ve bu bölgelerdeki peyzaj yapısının kontrolsüz şekilde değişmesine neden olduğu belirlenmiştir (Salcan 2017, 100) (Şekil 18, Harita 4).

Anız yangınları, TTMP ve yakın çevresinde yürütülen tarımsal faaliyetler bağlamında ele alınması gereken bir diğer tehdit unsurudur. Anız yakılmasının, UDGRP'nca yasaklanmış olmasına rağmen süregeldiği belirlenmiştir. Sözü

Şekil: 19
TTMP içinde görülen bir anız yangını (2016).

Harita: 4
TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Süregelen
Koruma Sorunları ve Bu Sorunların
Görüldüğü Bölgeler (Salcan 2017,107).

edilen anız yangınları, bölgedeki yaban hayatına büyük zarar vermekte; tüm taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları için tehdit oluşturmaktadır (Salcan 2017, 101) (Şekil 19).

4. Sonuç

Bu çalışmayla, TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlığı niteliğindeki öğelerin neredeyse tümünün çeşitli koruma sorunlarının tehdidi altında olduğu belirlenmiştir. Bu koruma sorunlarının, çalışmaya konu olan alanı bütüncül bir yaklaşımla ele alan bir koruma - planlama yaklaşımı doğrultusunda alınacak önlemlerle önüne geçilebileceği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda bahsedilen koruma - planlama yaklaşımının başlıca ilkeleri;

- Yasal ve Yönetmelik Çerçeve İle İlgili İlkeler,
- TTMP İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması İle İlgili Öneriler başlıkları altında ele alınmıştır.

4.1. Yasal ve Yönetmelik Çerçeve İle İlgili Öneriler

Çalışma kapsamında; TTMP ve bu alanda yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yasal ve yönetmelik çerçevede karşılığı olmayan tüm önerilerin sonuçsuz kalacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenle, ülkemizde yer alan millî parklar, kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yasal ve yönetmelik çerçevede bazı düzenlemeler yapılması önerilmektedir.

Bu doğrultuda getirilen ilk öneri, koruma ile ilgili bazı güncel terimlerin ilgili yasal ve yönetmelik çerçeveye dahil edilmesi şeklindedir. Bu bağlamda kültürel peyzaj, çalışmaya konu olan bölgenin niteliklerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek güncel bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel peyzaj alanları genel olarak; alana kendine özgü karakterini veren, mevcut peyzaj yapısında değişikliğe neden olan insan faaliyetleri ile insanoğlunun içinde yaşadığı peyzajla ilişkisini yansıtan doğal ve kültürel özelliklere sahip fiziksel çevreler olarak tanımlanmaktadır (Lennon vd. 1996, 4). Kültürel peyzaj teriminin,

Ülkemiz milli parkları ile ilgili yasal ve yönetsel çerçeveye kazandırılması; TTMP ve benzer nitelikteki tüm alanların korunması ve planlanmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, TTMP'na evrensel düzeydeki tanınırlığı da göz önüne alınarak, UNESCO - Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı bir "kültürel peyzaj alanı" statüsü kazandırılması önerilmiştir¹⁵.

TTMP içinde yer alan yerleşmeler; koruma ve planlama süreçleri açısından göz ardı edilemeyecek kadar önemli milli park öğeleridir. Bu kapsamda öne çıkan kırsal sit teriminin Ülkemiz milli parkları ile ilgili yasal ve yönetsel çerçeveye dahil edilmesi önerilmektedir. TTMP ve Ülkemizdeki milli park yerleşmelerinin bu kırsal sit olarak ele alınmaları, yerleşmeler özelinde ve milli parklar genelinde yürütülmesi planlanan koruma ve planlama süreçlerine önemli katkı sağlayacaktır.

TTMP ile ilgili koruma ve planlama süreçleri yakın geçmişe kadar; T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı 3. Bölge Müdürlüğü bünyesinde yer alan Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. 2015 yılında bu birimin faaliyetine son verilerek TTMP'nın idaresi, Bursa'da bulunan T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı 2. Bölge Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Şube Müdürlüğü'ne aktarılmıştır¹⁶. Bunun yanında, bölge yürütülen koruma ve planlama süreçleri ile ilgili kararların geçen süreç içerisinde sıklıkla değişen koruma kurulları tarafından alınmıştır. Koruma kurulları ve milli park idaresinin bu değişken yapısında yaşanan bu değişiklikler, TTMP ile ilgili nitelikli bir arşiv, tecrübe ve bilgi birikiminin oluşmasına engel olmaktadır. TTMP ile ilgili koruma ve planlama süreçlerinin süreklilik öngören bir anlayış çerçevesinde, teşkilat şemasında oluşabilecek değişikliklerin en aza indirgendiği bir anlayış doğrultusundan yürütülmesi önerilmektedir.

4.2. TTMP Sahası İçinde ve Yakın Çevresinde Yer Alan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması İle İlgili Öneriler

Çalışma kapsamında, TTMP içinde ve yakın çevresinde Troia Örenyeri dışında

kalan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tümünün koruma ve planlama süreçleri açısından yeterli ilgiyi görmedikleri değerlendirilmiştir. Bu durum söz konusu öğelerin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda, bu öğelerin korunması açısından çeşitli öneriler getirilmiştir.

Bu öneriler;

- TTMP'nın mevcut sınırlarının geçmişten günümüze yürütülen bilimsel çalışmaların sonuçları göz önüne alınarak yeniden ele alınması ve milli park için güncel bir sınır önerisi getirilmesi,
- TTMP için belirlenen güncel sınır önerisi içinde yer alan tüm I. derece arkeolojik ve doğal sitlerin takas yada kamulaştırma aracılığıyla hazine mülkiyetine aktarılması,
- TTMP için belirlenen güncel sınır önerisi içinde yer alan tüm I. derece arkeolojik ve doğal sitlerde her türlü imar ve tarım faaliyetinin sonlandırılarak yenilerinin önüne geçmek üzere gerekli tedbirlerin alınması,
- TTMP yerleşmeleri içinde yürütülen tespit ve tescil süreçlerinde benimsenen yaklaşımın, kültür varlığı niteliğine sahip olduğu öngörülen su kuyuları, çeşmeler, yollar, devşirme ve taşınmış mimari öğeler, mezarlar, musalla taşları, Çanakkale Savaşı Mirası Örnekleri'ni de kapsayacak şekilde yeniden şekillendirilmesi;
- TTMP Yerleşmeleri'nde koruma altına alınmış olan sivil mimarlık örnekleri yanında koruma altında olmayan çok sayıda sivil mimarlık ve kırsal miras örneğinin varlığını sürdürdüğü belirlenmiştir. Bu örneklerin koruma altına alınarak, bu tipler ile ilgili tipoloji belirleme çalışmalarının yürütülmesi ve bu çalışmaların sonuçlarına hazırlanacak planlarda yer verilmesi,
- TTMP içinde ve yakın çevresinde bulunan tüm fabrika, agrega üretim tesisi, zeytinyağı ve salça imalathanelerinin faaliyetlerinin sonlandırıl-

¹⁵ Bu öneriyle, Troia Örenyeri'nin Dünya Mirası olması özelliğinin tüm TTMP geneline yansıtılması amaçlanmaktadır.

¹⁶ Bu bilgi, Çanakkale'de faaliyet gösteren Milli Parklar Şube Müdürlüğü'nden edinilmiştir.

- ması, yenilerinin oluşturulmasının önüne geçecek önlemlerin alınması ve agrega üretim tesisleri tarafından tahrip edilmiş olan peyzaj yapısının özgün haline kavuşturulması,
- TTMP içinde gerek kamu gerek şahıslar tarafından yürütülecek her türlü imar faaliyeti için, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile ÇKTVKK'nun onayının alınması zorunluluğunun getirilmesi,
 - TTMP için belirlenmesi önerilen güncel sınır önerisi içinde yer alan tüm balıkçı barınaklarının özgün amaçları dışında kullanılmasının önüne geçecek tedbirlerin alınması,
 - TTMP içinde yürütülecek tüm imar faaliyetleri kapsamında, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile ÇKTVKK dan uygun görüş alınması ve gerek görülen tüm hallerde Çanakkale Arkeoloji Müzesi tarafından kurtarma kazısı gerçekleştirilmesi zorunluluğunun getirilmesi,
 - TTMP için belirlenen güncel sınır önerisi içinde oluşturulması öngörülen akaryakıt istasyonlarının sayısının ve planlama özelliklerinin, ÇKTVKK ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün belirleyeceği ölçütler doğrultusunda belirlenmesi,
 - TTMP için belirlenecek yeni sınır önerisini kapsayan tüm alanda bulunan her türlü fabrika, malzeme ocağı, agrega üretim tesisi, zeytin yağı imalathanesi vb. gibi tesislerin faaliyetinin sonlandırılması ve bu tip tesislerin yenilerinin oluşturulmasına engel olacak açıklamalara ilgili plan hükümlerinde yer verilmesi;
 - TTMP için belirlenecek olan yeni sınır önerisini kapsayan alandaki malzeme ocakları ve agrega üretim tesisleri tarafından tahrip edilmiş olan peyzaj yapısının uzmanlar tarafından hazırlanacak olan projeler doğrultusunda özgün haline kavuşturulması;
 - TTMP için belirlenecek olan yeni sınır önerisini kapsayan alanda yer alması öngörülen tüm balıkçı barınaklarında, bu barınakların özgün işlevleri dışında kullanımına, özellikle turistik faaliyetlerin neden olabileceği yoğun ziyaretçi ve araç trafiği ile kontrolsüz yapılaşmanın yaratabileceği olumsuz etkilerin göz önüne alınarak izin verilmemesi;
 - TTMP için belirlenecek olan yeni sınır önerisini kapsayan alanda bulunan tüm tarihi sitler geçmişte şiddetli çatışmalara sahne olmuş savaş alanlarıdır. Bu nedenle, bahsedilen alanlarda yürütülmesi öngörülen koruma ve planlama çalışmalarının, toprak altında bulunması olası patlayıcı madde ve mühimmatlara karşı can ve mal güvenliği ile TTMP'nın genel güvenliğinin sağlanması açısından T.C. Milli Savunma Bakanlığı, ÇKTVKK ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nden alınacak izinler doğrultusunda ve uzmanlar denetiminde yürütülmesi;
 - TTMP için belirlenecek olan yeni sınır önerisini kapsayan alanda bulunan ve Çanakkale Savaşı'na tarihlenen tüm kalıntıların özgün yerlerinin tespit edilmesi ve bunların korunarak ziyarete açılması doğrultusunda çeşitli projeler yürütülmesi;
 - Halileli Köyü ve Türkmenli Mezarlığı'nda bulunan taşınmış antik mimari öğelerin korunması amacıyla izlenecek bilimsel yöntemin belirlenmesi ve hızla uygulamaya konulması;
 - TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan koruganlar, II. Dünya Savaşı sürecinin bölgedeki yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Yeniköy Köyü Papaz Plajı'nda bulunan 1 adet, Ophyreneion Örenyeri'nde bulunan 1 adet, Kumkale Tarihi Sit Alanı'nda bulunan 2 adet, Erenköy Köyü Kıyı Şeridi Tarihi Sit Alanı'nda bulunan 2 adet olmak üzere toplam 6 adet koruganın "Korunması Gerekli Taşınmaz

Kültür Varlığı” olarak koruma altına alınmaları,

- TTMP içinde ve yakın çevresinde bulunan anıt eserlerin, aslına ve özgün işlevine uygun şekilde restore edilerek, bölge halkının ve ziyaretçilerin kullanımına sunulması,
- TTMP içinde işlevsiz kalmış olan pek çok kurutma kanalı bulunmaktadır. Uzun süredir kullanılmayan bu kanallar, kendilerine özgü bir flora yapısı kazanmıştır. Bu özelliklere sahip kanalların belirlenerek koruma altına alınmaları,
- Çalışma kapsamında, TTMP’na gelen ziyaretçilerin, Troia Örenyeri’ne yaptıkları ve yaklaşık 1 saat süren bir ziyaret sonrasında TTMP’ndan ayrıldıkları gözlenmiştir. Bu durum, Milli Park’ın kültürel ve doğal boyutta anlaşılması açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu sorunun önüne geçmek ve TTMP’nın turistik faaliyetler açısından performansını arttıracak üzere, koruma - kullanma dengesinin göz önüne alındığı bir ziyaret rotası oluşturulması,
- Çanakkale Savaşı’nın TTMP içinde ve yakın çevresinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları üzerinde bıraktığı pek çok izin günümüze kadar korunduğu tespit edilmiştir. Bu izlerin korunması, kültürel sürekliliğin sağlanması açısından önemli ve gereklidir. Bu nedenle, söz konusu izlerin belgelenmesi ve korunması için gerekli önlemlerin alınması,
- TTMP için belirlenmesi önerilen yeni milli park sahası içinde yer alan batıkların tespiti, belgelenmesi ve korunması için gerekli çalışmaların yürütülmesi şeklindedir.

Milli Parkların korunması ve planlanması ile ilgili literatür incelendiğinde, milli parkların çoğunlukla doğa koruma kavramının bir parçası olarak ele alındığı ve ilgili çalışmaların bu doğrultuda yürütüldüğü belirlenmiştir. Bu durum milli park-

larla ilgili koruma - planlama süreçlerinin, ilgili literatürde “kaynak değer” olarak tanımlanan öğeler üzerine odaklanmasına neden olmuştur. Bu açıdan ele alındığında, çalışmanın konusu olan TTMP mevcut durumu itibarıyla bu yetersiz yaklaşımın neden olduğu koruma sorunlarının en açık şekilde gözlemlenebildiği milli parklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. TTMP ile ilgili koruma sorunlarının değerlendirilmesi bağlamında yapılan arşiv ve literatür incelemesinde, TTMP’nı , kaynak değerleri yanında sahip olduğu taşınmaz kültür ve tabiat varlığı çeşitliliği açısından ele alan ve yeni bir koruma - planlama yaklaşımı getiren bir çalışmanın eksikliği açıkça görülmektedir. TTMP için belirlenmesi önerilen yeni ve güncel bir koruma yaklaşımının temel ilkelerini içeren bu çalışmanın TTMP ile ilgili olarak literatürdeki bu boşluğu doldurmanın yanında, ülkemiz ve dünyadaki benzer niteliklere sahip tüm korunan alanlar için güncel ve özgün bir başvuru kaynağı oluşturacağı değerlendirilmektedir●

Kaynakça**Kitaplar**

- Box, P. 1999. *GIS and Cultural Resource Management: Manual For Heritage Managers*, UNESCO World Heritage Center, Thailand: Keen Publishing.
- Cook, J.M. 1973. *The Troad: An Archaeological And Topographical Study*. Oxford: The Oxford University Press.
- Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı. 1978. *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı (Amfibi Harekâtı) V. Cilt*, II. Kitap. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Höfeld, V. 2009. *Stadt und Landschaft Homers - Ein Historischgeografischer Führer für Troia und Umgebung*. Germany: Philipp von Zabern.
- Lennon, J. ve Matthews S.;1996., *Cultural Landscape Management: Guidelines for Identifying, Assessing and Managing Cultural Landscapes in the Australian Alps National Parks*. Australia.

Makaleler

- Arel, A. 1993. About The Hasan Paşa Tower At Yerkesiği On The Plain Of Troia, *Studia Troica* Band 3, Mainz - Almanya.

Resmi Gazeteler

- 07 Kasım 1996 tarih ve 22810 sayılı Resmi Gazete, say. 13 - 14.

Tezler

- Salcan, E. 2017. *Troya Tarihi Milli Parkı Sınırları İçinde Yer Alan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Belgelenmesi ve Sürdürülebilirliklerinin Sağlanması Doğrultusunda Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

- URL 1. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. 2017. Türkiye'nin Milli Parkları [çevrimiçi]. Erişim yeri: <http://www.milliparklar.gov.tr/belge/mp.pdf> [Erişim tarihi: 01.11.2017].
- URL 2. Archaeological Site of Troy [çevrimiçi]. Erişim Yeri: <http://whc.unesco.org/en/list/849> [Erişim tarihi: 13.11.2017].
- URL 3. Decision Support Systems [çevrimiçi] Erişim yeri: <ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/rau/ji-somg/FA08/JISOM-FA08-A19.pdf> [Erişim tarihi: 13.11.2017].
- Kurum Arşivleri
- Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.
- Çanakkale İl Özel İdaresi Arşivi
- Raporlar
- Özkan, S. 2007. Troya Müzesi Ön Çalışmaları, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Plan Çalışmaları

- 1971 Tarihli Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı ve Hükümleri.
- 1/25000 Ölçekli Güney Çanakkale Kıyı Kesimi Nazım İmar Planı.
- Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı ve Hükümleri, 2004.
- Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı ve Hükümleri, 2015.
- Troia Örenyeri Alan Yönetim Planı Çalışması, 2009.